

SOÓS ISTVÁN

Corpus separatum

Mária Terézia 1779. április 23-án kibocsátott oklevelében csatolta Fiume városát és a hozzá tartozó területet a magyar Szent Koronához. Ám a horvát rendek nem tudtak belenyugodni a tengerparti település új helyzetébe. Jobban szerették volna, ha horvát vármegyéhez tartozott volna a Trieszthez képest akkor még jelentéktelen kikötő, vagy legalábbis Horvátországhoz – és nem Magyarországhoz – kapcsolva függött volna a magyar Szent Koronától. Több évtizedes politikai viták, küzdelmek után dőlt el végleg – miközben a város előbb a Napóleon által megalkotott Illíria, majd a frissen létrehozott Osztrák Császárság része lett ideiglenesen –, hogy Fiume külön testként – corpus separatumként – a Szent Koronához tartozik.

Fiume visszacsatolása Magyarországhoz. Dudits Andor festménye, 1895.

A kép azt a pillanatot ábrázolja, amikor a város vezetője kihirdeti Mária Terézia rendeletét a lakosság előtt.

FIUME INKORPORÁCIÓJA A MAGYAR KIRÁLYSÁGBA

Engel János Keresztély magyarországi szerző a Magyar Királyság történetéről írott, 1797 és 1804 között kiadott német nyelvű szintézisében Horvátország, Dalmácia és Szlavónia történetét döntően meghatározó eseményekről: „Egyike azon szép gyümölcsöknek, melyeket II. József sűrű utazásai termettek, az a gondolat volt, hogy a magyar terményeknek az Adriai-tenger felé utat kell nyitni, és ezzel a magyar ipart, közvetve pedig a királyi jövedelmeket és bevételeket is emelni. Sok ellenvetés és firkálás után Mária Terézia, fia, a császár tanácsára, Fiume városát átadta a Magyar Királyságnak, és úgy a fiumei, mint a trieszti kikötőt igyekezett jól kiépíteni. Az összes udvari pénzügyi hivataloknak 1776. április 27-én felvett bizottsági jegyzőkönyvében alapelvül fogadták el, hogy az összes kereskedelmi kedvezményeket illetően Trieszt és Fiume teljesen azonos elbánásban részesüljenek.” Ez a sommás összefoglalás alapján véve megfelel a valóságnak, kivéve azt, hogy Fiume városát Mária Terézia átadta a Magyar Királyságnak.

AZ ALSÓ-SZLAVÓNIAI VÁRMEGYÉK SORSA

Fiume közjogi helyzete a korban elvaszthatatlan attól a magyar rendek politikájában a 18. század eleje óta folyamatosan napirenden tartott igénytől,

VI. Károly császár érkezése Fiuméba, 1728 (fent)
Fiume címere (lent)

hogy a török kiűzése után a Szent Koronához vissza nem csatolt országrészek közjogi státuszát rendezzék. A század első felében összehívott országgyűléseken a magyar rendek követelték, hogy az ún. új szerzeményeket (*neoaquistica*) – amelyek valaha nemcsak területileg, hanem közjogilag is a magyar Szent Korona szerves részét képezték – csatolják vissza a koronához. Azaz nem a Magyar vagy a Horvát Királysághoz, hanem a koronához. Mária Terézia trónra léptekor a rendek kifejezett óhajára Alsó-Szlavóniát – amely a Horvát-Szlavón-Dalmát Egyhárom Ki-

rályság alkotórésze volt – a Magyar Királyság és a horvát bán fennhatósága alá rendelte (1741:18. és 50. tc.). Ezzel a három alsó-szlavóniai vármegye (Pozsega, Verőce és Szerém) adó-, had- és közigazgatásügyi tekintetben új helyzetbe került.

A horvát tartománygyűlésnek sikerült elérnie, hogy a vármegyék küldjenek követeket a saborba, adóikat viszont nem egyesíthették a horvát adóval. Hadügyi vonatkozásban megőrizték a báni jogokat, igazságügyi tekintetben pedig a horvát kerületi és a báni tábla lett az igazságügyi fórumuk. Mivel az adózást és a katonai ügyeket illetően mindhárom vármegye ugyanolyan terheket viselt, mint a magyarországi megyék, 1751-ben „régijogon” (1751:23. tc.) helyet és szavazatot kaptak a magyar diétán is. Tehát a törvényhozás és az adók tekintetében Magyarországhoz, közigazgatásilag és igazságügyileg Horvátországhoz tartoztak. Ezt a törvény meglehetősen homályosan úgy fogalmazta meg, hogy „*egyebekben pedig Magyarországnak és a bánnak joghatósága érvényben maradván*”, azaz kimondottan kettős szuverenitást állapított meg. Ettől fogva a három vármegye közigazgatásilag lényegében elszakadt az anyaországtól. Mindazonáltal a magyarországi kormánysszékek – különösen a kancellária – a magyar Szent Korona jogára hivatkozva azt szerették volna, hogy Alsó-Szlavónia újra a magyar államtestbe integrálódjon.

Alsó-Szlavónia közjogi és közigazgatási helyzetének alakulását a bécsi udvar által az összmonarchia érdekei-

nek védelmében 1767-ben létrehozott új horvát közigazgatási hatóság, a Consilium in regnis Dalmatiae, Croatiae et Scлавonia regium erősen meghatározta. Érdekes módon az intimátum ellen – amely Horvátországot lényegében közvetlen királyi felügyelet alá helyezte, ezzel a lépésével pedig erősen sértette a horvát rendi autonómiát – a magyar kancellária nem emelt jogi kifogást. A horvát tartománygyűlés azonban határozottan tiltakozott az intézkedés ellen, kijelentve, hogy Magyarország koronája alatt mindig csak az országgyűlésen emeltek politikai és igazságügyi kormányzések. Mint ismeretes, a consilium 12 évi működés után – a magyar kancellária hathatós törekvései következtében is – 1779-ben rendeletileg megszűnt, ügykörének ellátását a Királyi Magyar Helytartótanács vette át.

A horvát vármegyék kivétel nélkül nagy örömmel üdvözölték a rendelkezést. Zágráb például a közgyűlésén megfogalmazott és a királynőhöz benyújtott felterjesztésében a következőképpen nyilatkozott: „Beteljesült a vágyunk, hogy e tekintetben is szorosabb

összeköttetésbe kerüljünk a Magyar Királysággal.” Varasd és Szerém hasonló tartalmú és hangnemű feliratában mintegy hálát adott a sorsnak, hogy közigazgatásilag visszatérhettek az anyaországhoz. A terület, illetve a három vármegye közjogi viszonyát ugyanakkor továbbra sem tisztázták. Maradt az 1751. évi törvényekben megfogalmazott félmegoldás. Hasonló félmegoldásról lehet beszélni Fiume közjogi helyzete, illetve a Szent Koronához csatolása kapcsán is.

A KIKÖTŐ SORSA

1717-ben Fiumét szabad kikötővé nyilvánították, a városi nagytanács felügyelete 1723-tól a Grazban székelő belső-ausztriai hatósághoz került. 1747-től a Császári-Királyi Kormányzósági Helytartóság (Luogotenenza Governiale, Kommerzassessorium) lett a fiumei, tersattói (Trsat) és buccari (Bakar) kapitányság felettes szerve, majd 1748-ban megszervezték az osztrák Tenger-melléki Kereskedelmi Tartományt (Provincia Mercantile del Litorale). A fiumei

Kormányzósági Helytartóságot e terület hatóságának, a trieszti székhelyű Tenger-melléki Kereskedelmi Tartomány Császári és Királyi Kereskedelmi Főintendatúrának (Cesarea Regia Suprema Intendenza Commerciale per la Provincia Mercantile del Litorale) rendelték alá. 1754-től a tenger-melléket Littorale Austriacum elnevezés alatt a bécsi udvari kereskedelmi tanács (Hofcommerzienrat) igazgatta.

II. Józseftől származik az az elképzelés, hogy Fiume és kikötője a magyar koronához kerüljön. Horvátországban és a tenger-melléken tett utazása közben szerzett tapasztalatainak birtokában felvetette Mária Teréziának, hogy a királynő fontolja meg: hajlandó lenne bekebelezni az egykori Zrínyi-Franzepán-féle buccari birtokokat a Magyar Királyságba, továbbá odaajándékozni Fiumét is, azzal a kikötéssel, hogy ott egy kereskedelmi társaságot hozzanak létre, a város pedig közvetlenül a magyar kancelláriától függjön, mégpedig

Fiume város térképe, 1805

Fiumei veduta, 19. század

úgy, hogy a kereskedelmi ügyek intézése ne a helytartótanácson keresztül folyjék.

Mária Terézia elfogadta fia „merész” tervét, s 1776. január elején megszüntette a kereskedelmi tanács és a triszti intendenza (főintendatura) Fiume feletti hatáskörét. A magyar kancelláriához intézett leiratában pedig kinyilvánította abbéli óháját, hogy a Magyar Királyság kultúrájának felvirágoztatása végett Fiumét, a buccari birtokokat a Károly úttól jobb kéz felé eső területtel és a szabad királyi várossá emelt Károlyvárossal együtt visszakebelezi Horvátországba azzal a feltétellel, hogy ezekből a részekből egy új megyét (Szeverin) szerveznek, amelyet a horvát tanács alá rendelt. Ez

utóbbi intézkedést Fiuméra is kiterjesztette, amennyiben a kereskedelmi és egészségügyi törvények majd másképp nem rendelkeznek.

A buccari javak valaha valóban Horvátország integráns részét képezték, tehát az uralkodónő kifejezése – ti. azokat „visszakebelezi” Horvátországba – jogos volt. Viszont Fiumét illetően a rendelet végrehajtására kirendelt bizottság azt az álláspontot képviselte, hogy mivel a város és környéke Krajnához tartozott, a Német-római Birodalom tiltakozni fog ez ellen, területének megcsonkításaként értelmezve majd a rendeletet. II. József viszont az Államtanács véleményét fogadta el, amely szerint Krajna sohasem birtokolta Fiumét, s határozottan kitartott korábbi szándéka mellett, hogy a kikötővárost be kell kebelezni a Magyar Királyságba. A királynő 1776. augusztus 9-én kiadott oklevelében azonban Fiu-

mét közvetlenül Horvátországba incorporálta, és elrendelte az új vármegye létrehozását. Egyúttal Majláth József személyében kijelölte Fiume első kormányzóját, akire rábízta a megye megszervezését.

A KORMÁNYZÓSÁG SORSA

A horvát rendek a tervezet utóbbi kitételét örömmel fogadták, de törvénytelennek tartották a fiumei kormányzóság létrehozását az újonnan alapított vármegyével együtt, és a visszacsatolt területeket a legközelebbi diétaig Zágráb vármegye igazgatása alá akarták rendelni. A királynő a horvát rendek ellenzése miatt – különös tekintettel az ausztriai kereskedelmi érdekek megővésére – azt kívánta, hogy Fiume külön igazgatás alá kerüljön. A város közjogi állása tekintetében végül dön-

tőnek bizonyult a fiumei szenátus állásfoglalása. A fiumeiek ugyanis azt kérték, hogy a várost ne vessék alá semmilyen tartománynak, és a jövőben külön, „ugyanazon a módon, mint a Magyar Királysághoz kapcsolt összes többi részeket és tartományokat, ezt a várost is területével mint a Magyar Királyság Szent Koronájához kapcsoltat és abba bekebelezettet bírják és birtokolják”.

A város előterjesztését az Államtanács véleményezte. Eszerint Fiumét ne szabad királyi városnak, hanem a Magyar Királyság egy különleges tulajdonságokkal rendelkező részének tekintsék – azon udvari szándék jegyében is, hogy a várost virágzó tengeri kikötővé fejlesszék. Egyúttal, Magyarország más városaihoz – így pl. a 16 szepességi városaihoz – hasonlóan, bizonyos autonómiával rendelkezzenek. Ezt az álláspontot némi módosítással az uralkodónó

is elfogadta, és 1779. április 23-án kiadott diplomájában a következőkben határozta meg Fiume közjogi állását: „Megengedjük, először, hogy ez a kereskedelmi város, Fiume, kerületével Magyarország szent koronájához csatolt külön testnek tekintessék továbbra is [separatum Sacrae Regni Hungariae Coronae adnexum corpus porro quoque consideretur], és így kezeltessék minden vonatkozásban, és semmi módon se kevertessék össze a másikkal, a buccari kerülettel, mint amely ősidők óta a Horvát Királysághoz tartozik.”

Ha alaposabban megvizsgáljuk az oklevél idézett sorait, azokban egy alapvető, Fiume közjogi állását meghatározó tényezőre kell figyelni. Fiume sohasem volt a magyar Szent Korona külön csatolt teste, a szövegbe beemelt „továbbra is” szavak nem a diploma kiadását megelőző időkre vonatkoznak, hanem Fiume városnak a

királynőhöz benyújtott kérvényéből, illetve a fent említett bizottsági protokollumból voltak átemelve. Ezek szerint a város továbbra is külön test (*corpus separatum*) kíván maradni, mint 1776 előtt. A városnak a magyar Szent Koronához csatolását az tette lehetővé, hogy – legalábbis az egykorú szakértői vélemények alapján – nem tartozott egyetlen ország vagy tartomány területi fennhatósága alá sem.

A diplomában foglaltakkal kapcsolatban felmerül a kérdés, valójában a királynő akarta-e kihasítani Horvátország kebeléből a várost, vagy éppen Fiume kívánsága volt, hogy felbontsa az államjogi összeköttetést Horvátországgal és ezzel együtt, hogy külön testként kezeljék. Vagyis Mária Terézia tulajdonképpen a város kérését teljesítette, amikor a diplomába beiktatta, hogy Fiume minden területiális fennhatóság alól mentesüljön, egyszer

smind éles különbséget téve közötté és a mindenkori horvát kerület, Buccari között. Ekképpen a város elérte, hogy felette mint a Szent Koronához csatolt külön test felett a szuverenitást kizárólag a mindenkori uralkodó és a Magyar Királyság országgyűlése gyakorolhatta. Horvátországnak – ahogy azt a Fiume közjogi helyzetét kutató és vizsgáló 19. századi horvát történetírók egy része (köztük elsősorban Franjo Rački) is értelmezte – legfeljebb valamiféle latens fennhatósága maradhatott meg.

A SZENT KORONÁHOZ TARTOZÁS KÉRDÉSE

A horvát rendek Fiuménak a magyar Szent Koronához csatolását kezdettől fogva megkérdőjelezték. Az uralkodónak ezt a lépését területi változásnak tekintve annak törvényességét kizáró-

lag a magyar országgyűlés beleegyezéséről tették függővé. Erre, azaz a Fiume közjogi állását megerősítő törvény meghozatalára először az 1790–91. évi diétán kerülhetett volna sor. Ekkor a város maga is kérte a becikkelyezést. Az országgyűléshez intézett memorialejében kifejezte azt az igényét, hogy a fiumeiek „ismét magyarrá válhassanak”, és boldogságukat abba helyezhessék, hogy a várost és kerületét „Magyarország szent koronájához új jogcímen” kapcsolják és ezt törvényben rögzítsék. Egyszersmind hangot adtak annak az óhajuknak is, hogy a város ne legyen egyetlen tartománynak vagy országnak sem alávetve, hanem szabad állapotú területnek tekintsék, amely a jövőben ugyanakkor mindenkor kész a magyarországi külkereskedelem bejáratául szolgálni. A magyarországi rendek – egyetértve a kívánsággal – napirendre tűzték a becikkelyezést, és elfo-

gadták, hogy meg fogják őrizni a várost „szabadalmas állapotában”, ellentétben a buccari kerülettel, mely régtől fogva Horvátország szerves része. A horvát rendek azonban tiltakozásukkal megüjítták a város törvényes inkorporációját. II. Lipót király engedett a tiltakozásnak, és a becikkelyezést elhalasztotta. Amíg erre sor kerül, a várost meghagyta az 1779. évi diplomában rögzített közjogi állapotában.

Az 1790-es években a horvát bán többször is megpróbált a város belügyeibe beavatkozni, de az akkori kormányzó, Pászthory Sándor minden ilyen kísérletet megüjíttott, arra hi-

Hajóépítő és -javító dokkok, a későbbi Lazarus Hajógyár. Fiume, Martinscizza. Christian von Májra festménye, 1832

A fiumei tengerpart a Ferenc József kikötő megépítése előtt, 1809

vatkozva, hogy Fiume a Magyar Királyságba van bekebelezve. Ezt az álláspontját, bár az sem közjogilag, sem történetileg nem volt helytálló, a Magyar Királyi Udvari Kancellária is támogatta. Időközben Krajna örökös tartomány rendjei – történeti, közjogi, kereskedelmi és élmezési aggályokat felvetve – maguknak követelték a kikötővárost. Fiume közjogi helyzetének tisztázására mind a krajnaiak, mind a magyar rendek történeti szakértőket (C. A. Roschmann von Hörnigk és Pray György) kértek fel. Döntés azonban, elsősorban az udvar gazdaságpolitikai érdekei miatt – ti. attól tartva, hogy a kereskedelem a Bécs–Trieszt hegyi útvonaltól Fiume irányába fordul – nem született.

A becikkelyezés kérdését azonban magyarországi rendek folyamatosan napirenden tartották. Az 1802. évi diétán sérelmi politikájukba bevették Fiume inkorporációját, illetve az or-

szághoz csatolását, valamint a tengerparton katonai fennhatóság alá helyezett egykori Szeverin vármegye újr felállítását. A két ügyben azonban hiába küldtek két ízben is felterjesztést az uralkodóhoz, ő mindkét kérdést törölte egyik leiratában, jöllehet ígéretet tett a két probléma megoldására, de törvényes rendelkezés nem történt. A rendek elsősorban a magyarországi kereskedelem fellendítése érdekében sürgették Fiume közjogi helyzetének rendezését. Ám hiába interveniált Fiume becikkelyezése ügyében a nádor, mindössze annyit sikerült elérnie, hogy megígértette a királlyal: a következő diétán a rendek újra napirendre tűzhetik a kérdés megvitatását.

Az 1802. évi diéta berekesztése után József nádor reagált a krajnai rendeknek arra az igényére, hogy a várost csatolják vissza az ő tartományukhoz. A krajnaiak 1795-ben terjesztették az udvar elé ezt a követelésüket, melyet I. Ferenc továbbított az akkori nádornak, Sándor Lipótnak, véleményét kérve arról, vajon meghagyják-e Fiumét a magyar Szent Korona részei kö-

zött. A különböző fórumokon megvitatott kérdést végül elutasították.

A nádor – a kérdés eredeti referensének véleményét osztva – rámutatott arra, hogy Fiume akkor sem volt az örökös tartomány birtoka, amikor még Krajnához tartozott, ellenben az 1779. évi diploma egyértelműen a magyar Szent Korona részének nevezi. Vajon, vetette fel a kérdést, mit használhatna Trieszt mellett Krajnának, ennek a szegény tartománynak Fiume? Ha a Magyar Királyság nem kapja meg Fiumét, talán egy fél századot arra fog fordítani, hogy valamelyik másik kikötőjét virágoztassa fel? Azt ajánlotta tehát, hogy Fiume maradjon továbbra is a magyar Szent Korona része, és a rendek kérelmére cikkelyezzék be a város inkorporálását.

Gazdasági és politikai érveit is nyilvánította: részint úgy látta, hogy Fiumén keresztül biztosíthatnák Magyarország számára azt a helyet, amelyen keresztül terményeit külföldre vihetné, részint pedig politikailag ezzel a gesztussal az udvar megnyerhetné magának a magyar rendeket: „Csak

Szeverin horvát vármegye címere

ezzel az eszközzel remélheti Felséged Magyarország felvirágoztatását, ezúton várhatja majd egykor az állam ettől a belső erőkből és jószándékú akaratában oly gazdag országtól megmentését.” József nádor az udvarhoz 1804-ben benyújtott javaslataiban egyrészt arról próbálta meggyőzni a bécsi kormányzatot, hogy Fiume Magyarországhoz csatolása gazdaságilag-kereskedelmileg egyáltalában nem jelentene hátrányt az ausztriai örökös tartományokra nézve, másrészt az inkorporáció nélkül sem Fiume nem fejlődhet, sem Magyarország külkereskedelme nem virágozhat fel.

JÓZSEF NÁDOR SIKERE

Nem véletlen, hogy a nádor az 1805. évi országgyűlésen ismételten szorgalmazta Fiume közjogi helyzetének tisztázását és támogatta a magyar rendek sérelmi politikájában újra és újra szerepeltetett Fiume-ügy megoldását. Mivel az udvar a kérdés rendezését rendre elodázta, a nádor – korábbi érveit többször is megismételve – újabb

és újabb felterjesztésekben tett kísérletet I. Ferenc és kormánya meggyőzésére, kérve: az uralkodó csatolja az országhoz Fiumét, s egyúttal tegyen engedményeket a magyarországi kereskedelemnek. Ezzel a gesztussal részint a feszült politikai hangulatot enyhíthetné, részint pedig a monarchia pénzügyeiben is kedvező fordulat következhetne be. I. Ferenc válaszában amellett érvelt, hogy a várost jelenlegi status quo-jában kell tartani, ugyanis az inkorporációra sem a külpolitikai helyzet, sem a belpolitikai körülmények nem adnak lehetőséget.

A nádor azonban nem hagyta annyiban a dolgot. A monarchia gazdasági életének átszervezése ügyében 1806-ban kidolgozott tervezetében újra kifejtette: Fiuménak a Magyar Királyságba történő bekebelezése az egész monarchiára nézve kívánatos lenne és nem utolsósorban hozzájárulna az országban uralkodó kormányellenes légkör megváltozásához. A király a következő évben végül engedett: a nádornak az országgyűlés összehívása előtt előterjesztett javaslataira – így Fiume bekebelezésének mielőbbi megvalósítására – po-

zitívan reagált, és kész volt rezolúciót kiadni arról, hogy Fiume inkorporációját törvényileg becikkelyezteti.

Ez az 1807. évi törvények, köztük a 4. törvénycikk szentesítésével meg is történt: „Hogy az ország karainak és rendjeinek lángoló vágya további halasztást ne szenvedjen: Ő szent felségének jóváhagyásával, Fiume városa és kikötője, melyet Mária Terézia felséges császárné és királynő külön oklevelével már az országba bekebelezett, a jelen törvénycikkely által az országhoz tartozónak nyilvánítatik. Egyszermind pedig 1. § A fiumei kormányzóknak az országgyűlés főrendi tábláján, Fiume város követeinek a karok és rendek tábláján megillető ülés- és szavazatjog adatik.”

A horvát rendek, mivel úgy érezték – joggal –, hogy Fiume közjogi helyzetének alapos tisztázására a Magyar Királyság és Horvátország között nem került sor, 1808. évi tartománygyűlésükön (sabor) Mária Terézia első (1776. évi) diplomájára és az 1777. november 7-i udvari leiratára hivatkozva arra az álláspontra helyezkedtek, hogy Fiume a melléktartományok integráns része, s ezért saborjaikon a horvátországi vármegyék főispánjai után a fiumei kormányzóknak, továbbá a város követeinek a királyi városok követei között helyet és szavazatot biztosítanak.

A sabornak ezt a rendelkezését József nádor és a magyar kancellária – törvénytelennek tekintve – elutasította, egyszermind arra kérték a királyt, I. Ferencet, hogy ne erősítse meg azt. Ezzel szemben a bécsi Államtanács néhány tagja – kellő történeti ismeretek hiányában – azon az állásponton volt, hogy az 1779. évi oklevél nem mond ellent az 1777. évi leiratnak, azaz Horvátország jogai Fiuméra 1779 után is érvényben maradtak. Ezt az érvelést I. Ferenc jóváhagyta, és az 1807. évi törvénycikkre, valamint Mária Terézia diplomájára hivatkozva engedélyezte, hogy Fiume képviseltesse magát a horvát saborban. Ez az uralkodói lépés lényegében elismerését jelentette annak, hogy Fiume Horvátország szuverenitása alatt áll. Ez azonban el-

Szökökút Ferenc József császár szobrával a fiumei korzón 1860 körül

lentmondott annak, hogy a várost a törvényben kifejezetten Magyarországba inkorporálták és ezzel az ország részévé nyilvánították, s nem a Szent Koronához csatolták, mint korábban. Ennélfogva Fiume követeinek éppúgy nem volt helyük a saborban, mint a Horvát–Szlavón határőrvidékének a magyar diétán.

A VISSZACSATOLÁS

Mint ismeretes, az 1809. évi bécsi békében – a Napóleonnal kötött előzetes megállapodások ellenére – Fiume Károlyvárossal együtt elcsatolásra került. A francia császár önálló államot szervezett Provinces illyriennes néven, amelynek része volt Fiume is. A párizsi békeszerződés megkötése után ez az államalakulat az Osztrák Császárság birtoka lett, és 1815-ben formálisan királysággá alakították. Dalmáciát azon-

ban leválasztották róla. A magyar rendek az ún. rendeleti vagy országgyűlés nélküli időszakban – a legfőbb politikai fórum híján – nem tudtak együttesen fellépni Fiuménak a Magyar Királysághoz történő visszacsatolása ügyében. Egy-egy vármegye (mint pl. Pest, Nógrád, Nyitra, Pozsony stb.) szórványos és erőltet próbálkozásait a kérdésben az udvar határozottan visszautasította.

A visszacsatolásra csak az 1821–23. évi, a bécsi udvarral nyíltan szembeszegülő politikai (vármegyei) mozgalom csúcspontján – a rendek elégedetlenségét is csillapítandó – került sor. Fiumét és a Horvátországnak a Száván túl eső területeit 1822. július 1-jén visszacsatolták a magyar Szent Koronához. A visszacsatolást az 1825–27. évi országgyűlésen a 13. törvénycikkben a rendek megerősítették. „Miután az országnak Száván tuli, ugyszintén tenger-melléki, másként magyar tengerpartnak nevezett részeit, melyek az 1809-

ben végződött háboru által elszakasztattak, majdan szerencsés visszazereztetésök után Ő szent felsége az ország szent koronájához visszacsatolta és azon állapotba, melyben az 1809. évi elszakadás előtt valának, visszahe-lyezte: a karok és rendek ezen visszacsatolást a késő utókor emlékezetére, törvénybe iktatni határozta. Nem kételkedvén, hogy valamint föntnevezett Ő szent felsége, ugy felséges utódai is, az országnak és a hozzá kapcsolt részeknek minden birtokait és részeit [...] mindenestől vissza fogják kebelezni.”

A Mária Terézia által kiadott diploma lényegében véve 1918-ig meghatározta Fiume jogállását a Habsburg Monarchiában. Egyszersmind folytonos közjogi viták tárgya lett a magyar és horvát politikai életben, továbbá mindkét nemzet történetírásában. ♦

